

Project Oude Tijdreeksen

In 1984 (Broedvogel Monitoring Project) en 1985 (Bijzondere Soorten Project) is het huidige monitoring-onderzoek aan broedvogels van SOVON van start gegaan. Vóór de start van dit programma werden in Nederland echter al volop broedvogelinventarisaties uitgevoerd. Veel van deze inventarisaties waren eenmalig en werden uitgevoerd in het kader van regionaal onderzoek naar verspreiding en aantallen van broedvogels. De schier eindeloze rij regionale avifauna's illustreert dit op indrukwekkende wijze.

Er werden echter ook meerjarige tellingen in vaste gebieden verricht, zowel door particulieren als door (overheids-)instanties, en sommige tellingen werden lang volgehouden. Voorbeelden zijn onder meer het werk van Sjoerd Braaksma in Mensinge (Drenthe) en dat van Dick Jonkers in zeven gebieden verspreid over het hele land, naast langdurige inventarisaties van Amelisweerd (Utrecht), Hoekelum (Wageningen), de Hekslootpolder (Haarlem) en natuurlijk Meyendel, Berkheide en andere duingebieden.

Deze oude inventarisatiegegevens zijn voor een deel gepubliceerd, voor een deel ook niet. Bij SOVON is een paar jaar geleden het idee gerijpt om deze oude gegevens op systematische wijze te verzamelen. We hopen daarmee een reconstructie te kunnen maken van broedvogeltrends in Nederland voorafgaand aan de start van het SOVON-programma. De kennis omtrent aantalsveranderingen van broedvogels wordt daardoor enorm vergroot en de huidige onder-

zoeksresultaten krijgen hierdoor nog meer waarde.

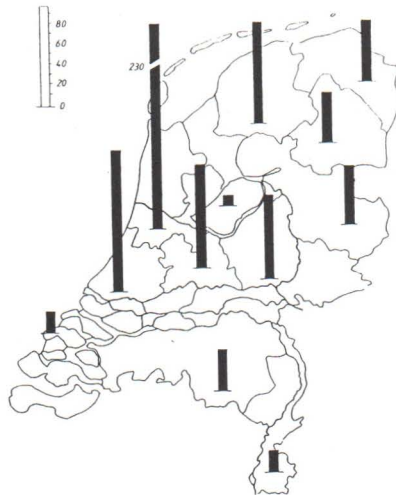
Hoeveel en wat verzamelen?

Tot op heden zijn vooral archieven (o.a. Staatsbosbeheer, Rijksinstituut voor Natuurbeheer) en tijdschriften doorgespit op oude broedvogelgegevens. Hierbij ligt de nadruk op het verzamelen van BMP-achtige inventarisaties, waarbij dus zo mogelijk alle soorten in een beperkt gebied onderzocht zijn.

Als startjaar is 1965 aangehouden. In principe worden zowel eenmalige als meerjarige tellingen verzameld. Misschien blijken eenmalige tellingen immers bruikbaar te zijn voor bijvoorbeeld dichtheidsberekeningen. Aan de veldmethode kunnen vooralsnog niet al te hoge eisen worden gesteld. Bij gebrek aan gestandaardiseerde methoden bediende men zich in het verleden namelijk van een veelheid aan werkwijzen, zodat we niet te kieskeurig kunnen zijn. Inventarisaties waarbij de methode ingrijpend gewijzigd is, zijn evenwel niet bruikbaar.

Van meer dan 950 gebieden is thans bekend dat ze voor 1984 onderzocht zijn op broedvogels. Van bijna 750 zijn de gegevens uitgewerkt en ingevuld op formulieren.

Het aantal gebieden waarvan broedvogelaantallen voorhanden zijn, is vanaf 1965 sterk toegenomen (figuur 1). Een top werd bereikt in 1975, toen in het kader van de Avifauna's van de Grote Rivieren en West-Nederland vele gebieden onderzocht werden. Vanaf 1980 is er een een-

Figuur 2. Aantal gebieden per regio.

constant hoog peil (ca 160 plots). Ter vergelijking: in de eerste jaren van het BMP werden jaarlijks meer dan 200 gebieden geteld en het aantal is inmiddels toegenomen tot rond 400.

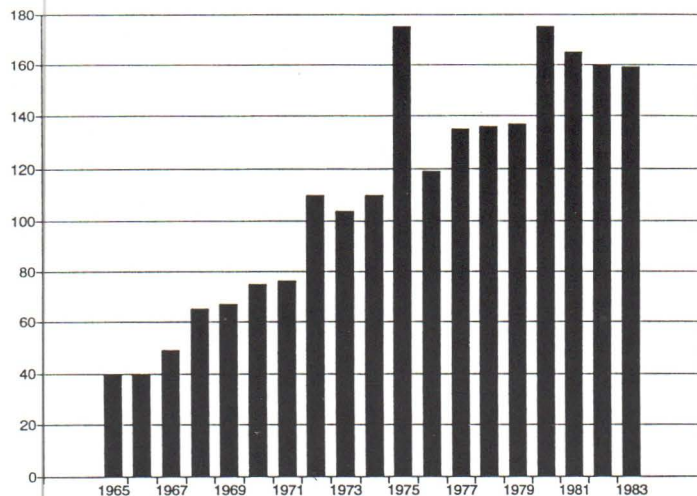
Waar is geteld?

De Oude Tijdreeksen-plots liggen niet egaal verspreid over Nederland (figuur 2). Noord-Holland is voorlopig koploper. In het verleden zijn hier over grote oppervlaktes vooral weidevogels geteld. Ook in Friesland, Utrecht en Zuid-Holland trok men al jaren geleden massaal te velde. In het noordoosten en oosten van ons land geldt dit eveneens. Hier waren het vooral de bosschages en bosrijke gebieden die de vogelaars naar buiten lokten.

Opvallend genoeg blijft Zuid-Nederland wat achter bij de rest van Nederland. Werd hier weinig geïnventariseerd of is er weinig geschreven??

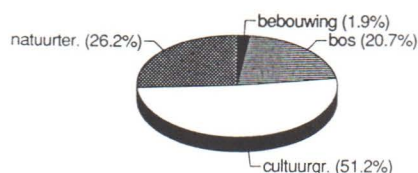
Welke biotopen?

Het is leerzaam te bekijken wat voor biotopen onderzocht zijn, en of er verschillen met het BMP zijn. Wanneer een verdeling naar biotooptypen wordt gemaakt (figuur 3) dan valt op dat cultuurgronden veelvuldig zijn geïnventariseerd. Iets meer dan de helft van de plots bestond uit gras-, wei- of bouwland. Met name graslanden (in West-Nederland) zijn veelvuldig doorkruist. Dit is een duidelijk verschil met het huidige BMP; dit bestaat voor ruim 37% uit agrarische gegevens. De natuurlijke terreinen (o.a. heide, moeras, duinen) waren toentertijd reeds geliefd. Meer dan een

Figuur 1. Aantal gebieden waaruit inventarisatiegegevens bekend zijn.

kwart van de gegevens kwam uit deze gebieden (in BMP 34%). Ongeveer een vijfde van de gebieden in het Oude Tijdreeksenproject waren bossen, een met het BMP vergelijkbaar aandeel. Duidelijk is dat men ook vroeger niet van het inventariseren van stedelijke gebieden hield. Wat dat betreft is er helaas weinig veranderd.

Figuur 3. Aantal plots per biotoop.

Meerjarig onderzoek?

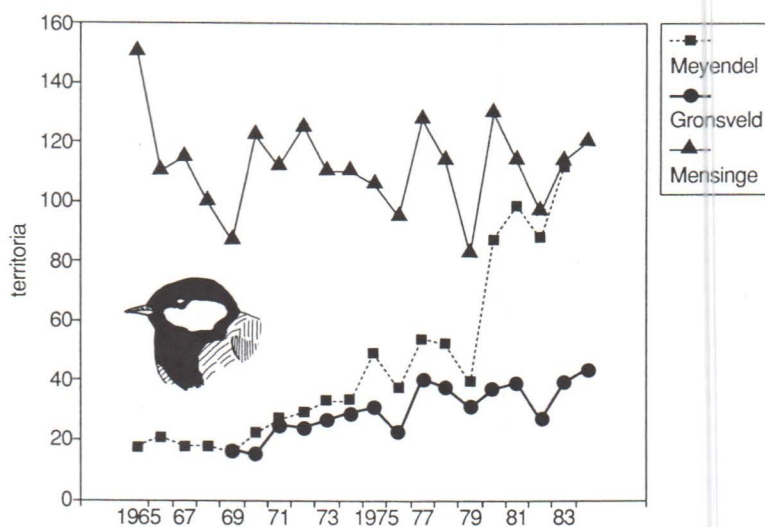
Van de ruim 740 gebieden die zijn uitgewerkt, is meer dan 60% meerjarig onderzocht. Dit is uiteraard het meest bruikbare materiaal.

Het merendeel hiervan is 2-6 jaar geteld. Er zijn enkele uitschieters voor wat betreft het aantal onderzoeksjaren; enkele gebieden zijn de hele periode (1965-83) jaarlijks onderzocht. Doordat ook resultaten van eenmalig onderzochte gebieden zijn ingezameld, krijgt het Oude Tijdreeksen-Project ook een soort archief-functie.

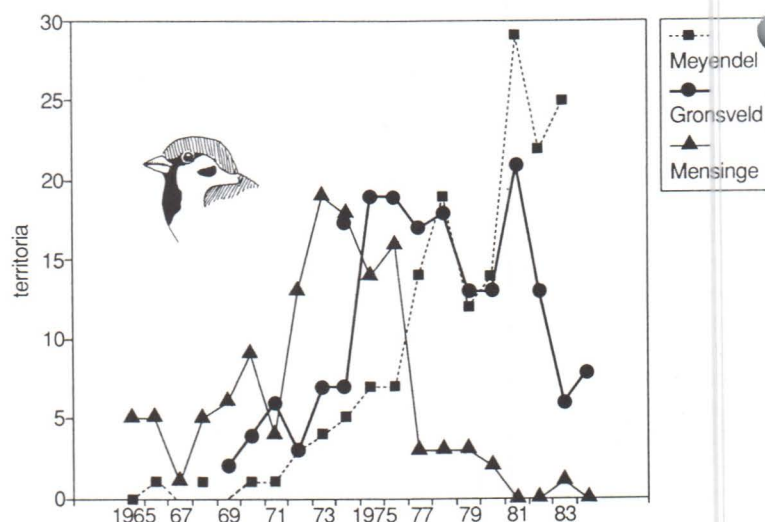
Enkele resultaten

Twee voorbeelden illustreren lange termijn ontwikkelingen in de vogelstand in verschillende gebieden. In twee gebieden met opgaand bos is de Koolmees (figuur 4) over een periode van 15-20 jaar min of meer stabiel gebleven (Mensinge) of licht toegenomen (Gronsveld). In het duingebied Meyendel is de soort explosief toegenomen, vooral vanaf 1980. Ook in het nabijgelegen gebied Berkheide is dit geconstateerd, wat wel wordt toegeschreven aan het ouder worden van aangeplante en natuurlijke bosjes en struwelen.

De Ringmus vertoont in dezelfde gebieden een intrigerend patroon. In alle drie de gebieden was de stand in de jaren zestig laag en nam deze in de jaren zeventig toe. Terwijl echter de toename in Mensinge en Gronsveld werd gevolgd door een scherpe afname, heeft de toename in Meyendel in ieder geval tot 1983 doorgezet.

Figuur 4. Aantal territoria van Koolmezen in drie gebieden (naar gegevens van Werkgroep Meyendel, D.A. Jonkers en S. Braaksma).

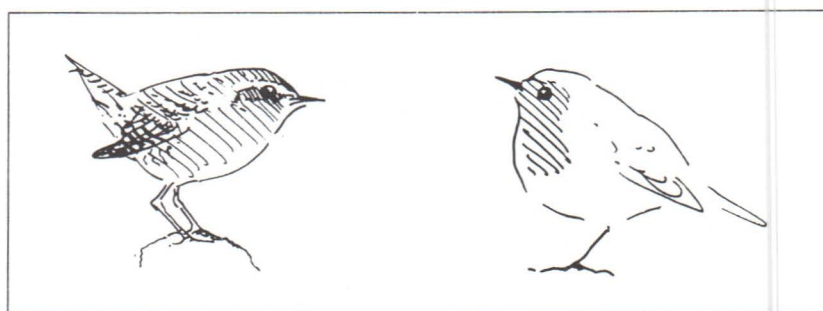
Figuur 4. Aantal territoria van Ringmussen in drie gebieden (naar gegevens van Werkgroep Meyendel, D.A. Jonkers en S. Braaksma).

Jammer genoeg beschikken we niet over lange reeksen uit agrarisch gebied. Uit Engeland is namelijk een sterke afname bekend uit het agrarisch gebied, en gezien de landbouwkundige ontwikkelingen is het goed mogelijk dat in ons land precies hetzelfde heeft plaatsgevonden.

Door het bijeenbrengen van zo veel mogelijk oude tijdreeksgegevens

hopen we uiteindelijk voor zoveel mogelijk soorten een landelijk beeld te kunnen reconstrueren. In een aparte publicatie zullen deze trends in de openbaarheid worden gebracht.

Mochten er nog mensen zijn die over ongepubliceerd materiaal beschikken dat nog niet aan SOVON werd doorgegeven: haast u, nu het nog kan!

Winterkoning en Roodborst (Jos Zwartz)